

«Hem de passar del “si vols la pau, prepara la guerra” al “si vols la pau, prepara la paraula”»

Federico Mayor Zaragoza, president de la Fundació Cultura de Pau

«Una mentalitat científica, una inquietud humanista i una dilatada experiència en àmbit internacional, juntament amb una gran independència, és el que avala els consells i anàlisis de Mayor Zaragoza.» D'aquesta manera, Enrique Mirret Magdalena analitzava fa 23 anys a *El Ciervo* el darrer llibre en aquell moment (*Los nudos gordianos*) de Federico Mayor Zaragoza. Aquest doctor en Farmàcia, catedràtic i polític amb responsabilitats rellevants (ministre d'Educació i Ciència, 1981-1982 o director general de la Unesco, 1987-1999) frega les nou dècades (Barcelona, 1934) amb una energia i clarividència exemplars.

Membre de la generació més colpejada per la pandèmia, també ha passat el Covid, i espera que la societat en conjunt, després d'aquests fets, tingui una mirada més misericordiosa amb els ancians: «Quina vergonya que la major part de residències estiguin en mans de fons voltor!» Atén el nostre setmanari en una dilatada conversa telefònica des de la seva residència a Madrid que transcorre en català amb accent tortosí.

Segons vostè, les institucions multilaterals de què ens hem dotat, com Nacions Unides, són ineficaces per aturar guerres com és el cas d'Ucraïna i Rússia. Per què?

No són democràtiques, a l'ONU hi ha cinc països amb veto, i així no hi ha res a fer amb tots aquests conflictes, no només l'actual, tenim la guerra de Síria, del Iemen... Recordem que fa uns anys no va ser Putin qui va envair l'Iraq; tenim un deure de memòria.

Expliqui'ns-ho.

A finals dels anys 80 va haver-hi la possibilitat d'abandonar la cursa d'armaments. Gorbaxov va oferir (i va complir) desfer el mur de Berlín i que l'URSS es transformaria en una comunitat d'estats independents. Va demanar a Reagan suprimir els coets nuclears per evitar la possibilitat de destruir la Terra. Però Reagan no va acceptar-ho, es van disminuir els arsenals un 70%, però no es van eliminar. La fi de la guerra freda va ser un moment gloriós però no es va aprofitar per fer un multilateralisme, per posar en marxa les Nacions Unides sense veto o desplegar la Declaració Universal



Mayor Zaragoza demana passar d'una cultura de la guerra i la confrontació a una cultura de trobada i reconciliació.

dels Drets Humans que va pensar Eleanor Roosevelt.

Estem parlant d'una Declaració que es va firmar el desembre de 1948.

Sí. Ara caldria actualitzar la primera frase de la Carta de les Nacions Unides que diu «nosaltres els pobles hem resolt evitar l'horror de la guerra a les nacions futures», per «nosaltres els pobles hem resolt evitar l'horror de la guerra, l'amenaça nuclear i evitar el canvi climàtic a les nacions futures». Ara bé, en el moment que això es va redactar

aquest subjecte *nosaltres els pobles* no existia pròpiament, perquè els signants eren representants masculins dels estats, les dones no existien i els que tenien accés a ràdio o diaris eren poquíssims.

I ara sí que hi ha possibilitat de fer real aquest «nosaltres els pobles»?

Fa trenta anys el 90% dels habitants de la terra vivien tota la seva vida en un radi de 40 km². Des de fa uns vint anys, gràcies a la igual dignitat (gènere, sensibilitat sexual, ideologia, creença, ètnia), progressivament està sent una realitat. Gràcies a la tecnologia digital podem tenir veu, participar i demanar una governança multilateral al món, una UE i unes Nacions Unides democràtiques. Es poden fer grans clams mundials, milions de persones avui tenen whatsapp, tots farem el mateix crit. Les tecnologies a més de servir per dir «t'estimo molt» o «prenem un cafè», també ens han de servir per dir: «No pot ser que es resolguin els conflictes amb la força, volem la paraula i la pau.»

On hi ha les dificultats per aquest govern del poble?

El Reagan dels anys 85-88 va engegar el G6 sota el principi de la governança plutocràtica, neoliberal, basada en el creixement econòmic i la força. El van seguir el G8 i el G20 i mai han fet cas a les institucions ni les persones que dèiem que això no podia anar d'aquesta manera. Aurelio Peccei, del Club de Roma, ja va anticipar als anys 60 que el creixement té límits. El 1992 es va fer una Cimera de la Terra a Rio de Janeiro i Bush pare ens va dir que ens n'anéssim a passeig sense diners per a l'Agenda 21. Deu anys després, el 2002, es va fer la Cimera a Johannesburg i el secretari general de l'ONU, Kofi Annan, estava convençut que ens en sortiríem amb els ODM (Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni). El Sr. Bush fill no ens va fer ni cas i després va preparar la invasió de l'Iraq. Era desolador. Hem estat tants anys sense fer el que havíem de fer! Corregir el creixement, com afectem la natura i el futur dels nostres fills i nets...

Vostè va estar dotze anys al capdavant de la Unesco. Què va fer en aquest sentit?

Al final del meu mandat, el 1999, vaig impulsar una declaració i un

pla d'acció per una cultura de la pau. El meu professor de Filosofia, Francesc Gomà, explicava que, des dels orígens dels temps, la humanitat ens hem regit pel *si vis pacem, para bellum* («si vols la pau, prepara la guerra»). És una cultura de guerra en què tot es resol a base de bufetades i de domini. Progressivament, es pot passar a una cultura d'encontre, de trobada, de conciliació: *si vis pacem, para verbum* («si vols la pau, prepara la paraula»).

Hi ha una data rellevant per a vostè...

Sí, la tardor del 2015 hi va haver un fet dolcíssim: va aparèixer Obama, president demòcrata dels Estats Units, i va dir que s'havia de fer el que diuen les Nacions Unides, va firmar els Acords de París sobre canvi climàtic i va firmar el pla *Transformar el nostre món: l'Agenda 2030 per al Desenvolupament Sostenible*. Vaig pensar: «Ara ja ho tenim arreglat!» I ho vaig celebrar amb vi negre. Però al cap de cinc mesos arriba un senyor manifestament boig i el mateix dia diu no a l'Acord de París i als ODS. Esperava la reacció d'Europa, que és important qualitativament al món (no pas quantitativament). Em vaig entristir,

«L'ONU no és democràtica; hi ha cinc països amb veto, i així no hi ha res a fer amb tots aquests conflictes»

«La fi de la guerra freda va ser un moment gloriós però no es va aprofitar per fer un multilateralisme o desplegar la Declaració Universal dels Drets Humans»

«Gràcies a la tecnologia digital podem tenir veu, participar i demanar una governança multilateral al món»



Federico Mayor Zaragoza va ser director general de la Unesco durant dotze anys.

hi va haver silenci. Trump ens ha demorat sis anys la posada en pràctica dels ODS sense resposta europea.

Per què?

Europa tampoc no és democràtica. Al començament, amb Robert Schuman, Europa sí que era referent d'un sistema democràtic, comptava amb grans líders com Miterrand, Chirac, Olof Palme, Willy Brandt. Però després arriben uns líders que accepten que les decisions s'han de prendre per unanimitat. Així doncs, tenim 27 països, 27 vetos. Com s'ha pogut acceptar aquesta bestiesa?

Els dirigents europeus s'han unit en les sancions contra Rússia, en el suport de tot tipus a Ucraïna... Com definiria el paper d'Europa davant d'aquesta crisi?

Al final ha passat que en comptes d'expressar-se la Unió Europea i les Nacions Unides, si penséssim en un multilateralisme democràtic, ho ha fet l'OTAN, que és un organització militar. Però no hi hauria d'intervenir en nom d'Europa; hi ha països europeus com Suïssa, Àustria, Finlàndia i Suècia, que no són de l'OTAN. El primer que cal és aturar la guerra, que és una bestiesa, per començar el procés de pau, on haurem d'acceptar algunes coses. A continuació, mai més parlar exclusivament de pau basada en la força militar, sinó en la trobada, en el diàleg. Putin és un bèstia, però al mateix temps s'ha de pensar que hem fet moltes ximpleries (Olof Palme va dir que no podia ser que a Rússia l'envoltessin països amb armament, és una provocació), no tenim organitzacions democràtiques, ens hem deixat endur per la força, estem proveïnt armes.

També hi ha la qüestió de l'acollida dels refugiats...

És fonamental pensar, i ho dic com a cristià, que els ucraïnesos són els nostres germans, els hem d'acollir, disculpar, no jutjar, però al mateix temps hem de preguntar-nos per què no es té el mateix tractament amb els de la guerra de Síria o del Iemen. Veiem que els migrants s'estan ofegant a la Mediterrània. Com es pot tolerar que a les costes de Canàries hi hagi una pastera amb 72 persones, amb dones i nens, ofegant-se i aquell mateix dia un senyor dels oligopolis mundials posi en òrbita una nau

espacial amb uns multimilionaris per veure la Terra des de l'espai? Aquesta governança és intolerable.

Quin és el paper de l'actor silent, la Xina, que no ha condemnat ni donat suport a la invasió d'Ucraïna i ha ofert una mediació discreta?

La Xina avui és un país no només molt gran, sinó una gran potència tecnològica, científica i econòmica, ha fet un pas formidable i li hem de tenir respecte. La Xina és fruit de la cobdícia nord-americana. Va haver un moment en què els Estats Units van decretar que el comunisme estava prohibit al món. Van arribar a la Xina i van pensar: «Si fabriquen el que els diem i amb la tecnologia que els donem, en comptes de guanyar 1 dòlar per peça en guanyarem 3.» I es van inventar la deslocalització productiva. Els nord-americans han guanyat diners a manta, però la Xina en comptes de ser la factoria del món ara és la fàbrica per al món. Es podria convèncer a la Xina que no utilitzi el veto a les Nacions Unides i buscar un vot equilibrat, ben ponderat, amb unes Nacions Unides multilaterals i democràtiques per resoldre problemes, per la paraula i no per la força.

Cultura de la pau

Vostè presideix la Fundació Cultura de Pau i als antípodes trobem la indústria de l'armament. Quin paper té aquest lobby en el maneig del món?

Les fàbriques d'armament no són un lobby, cada dia s'inverteixen en aquesta indústria 4.000 M de dòlars. Eisenhower quan va traspassar el poder al seu successor va dir-li: «President Kennedy, ja és vostè la persona més poderosa de la Terra, excepció feta del complex bèl·lic industrial dels Estats Units.»

En la guerra a Ucraïna s'ha amenaçat amb el botó nuclear. És una fanfarronada de Putin?

Segur. Ell sap que això seria acabar amb la vida a la Terra. Tots els ciutadans hem de reclamar de forma immediata que no volem sentir parlar d'armes nuclears. No volem que la vida a la Terra estigui amenaçada.

Les polítiques de seguretat dels estats, basades en armar-se, són errònies? Com haurien de ser

Mayor Zaragoza és convidat a participar en diversos actes, com aquest de l'Ateneu Barcelonès el febrer del 2020.



perquè el món fos més segur?

Estem d'acord que hem de tenir un exèrcit per defensar les fronteres. Però hem de saber la gent que vivim en aquests territoris tan protegits, que hi ha 1.000 M de persones al món que no tenen accés a aigua potable, mentre que cada dia es gasten 4.000 M de dòlars en armes i despesa militar. Durant el confinament he escrit el llibre *Inventar el futuro*, on desenvolupo com es podria fer una nova seguretat. Les persones han de viure amb una seguretat fonamentada en cinc prioritats: alimentació, aigua potable, serveis de salut de qualitat — pensant en cristià, no pot ser que la vacuna s'hagi repartit només entre països rics i als països pobres es moren—, cura del medi ambient i educació durant tota la vida.

Quin paper poden tenir les religions a l'hora de promoure una cultura de la pau?

En l'actual conflicte, des del Vaticà s'està fent molt. Hem de començar per la solidaritat, l'amor és la solució. En lloc de dominar la gent, hem d'aproximar-la, escoltar-la i parlar-hi. Miguel Hernández deia: «La solució está en caminar con el



química a Granada, Hans Krebs), ser creadors, tenir una pròpia capacitat de reacció. Hem de tenir temps per pensar, per imaginar, anticipar-se, crear el propi disseny de vida, per ser actors i no espectadors. Aquestes qualitats increïbles que tenim són la gran confiança i la gran esperança. Però això s'ha d'exercir.

L'ètica està prou present en els currículums i els sistemes d'ensenyaments dels futurs professionals que prendran decisions?

Ho ha d'estar molt més. També hem de veure que els grans valors els hem d'il·luminar. Hem de fer veure a la gent que quina meravella és caminar amb *el amor a cuestras*, substituir el *bellum pel verbum*, que poden dissenyar un futur propi i de la seva família diferent. La millor definició de cultura és el comportament diari, que ha d'anar unit a referents, a molta gent que ha viscut i que ha mort, però el seu exemple i manera de pensar, continuen.

L'Església «de l'Evangelí i les sandàlies»

88 anys complerts aquest gener passat, el veiem actiu publicant al seu blog i en altres publicacions. Com es troba de salut?

Em trobo bé. Un sap que a mesura que s'avança els replecs del camí es van fent més curts i mentre un visqui ha d'estar molt actiu i procurant escoltar, animar i transmetre esperança. Hem d'estar plenament amb la força que tinguem cada dia, cavar solcs tots els dies per sembrar esperança, llavors de fe i coneixement de l'altre. Això m'ajuda, encara que tingui molts anys.

Vostè se sent membre de l'Església «de l'Evangelí i les sandàlies», com deia Pere Casaldàliga. Com veu avui aquesta Església catòlica, universal i diversa, i convidada a caminar en sinodalitat?

Amb el papa Francesc la veig molt renovada i molt bé. És cert que hi ha tot un enrenou amb la pedràstia, que no es pot tolerar. Ara bé, aquests fets no només han passat en escoles de l'Església... Tot això ha de passar. Avui es pot tenir gent que no tingui cap fe en la seva vida? Aquesta gent s'ha d'ajudar que trobin aquesta motivació. Que s'adonin que si la vida és inversemblant, potser també ho es la mort.

«L'OTAN és una organització militar que no hauria d'intervenir en nom d'Europa»

«El primer que cal és aturar la guerra, que és una bestiesa, per començar el procés de pau, on haurem d'acceptar algunes coses»

«Hi ha 1.000 M de persones al món que no tenen accés a aigua potable, mentre que cada dia es gasten 4.000 M de dòlars en armes»

amor a cuestras.» El que hem de fer és estimar els altres, amb aquesta nova visió. Això comença per tenir un sistema democràtic de veritat, que no són només unes urnes, és a escala personal, de comportament diari, a escala local, regional, nacional i internacional.

La revolució tecnològica

Estem immersos en la revolució de les tecnologies de la informació fins al punt que «ens imposen noves condicions de vida», com diu Ramon Santacana. S'han apoderat de nosaltres?

Encara no, però hi ha aquest risc. D'un costat, visca la tecnologia perquè permet expressar-nos lliurement, però la digitalització no ens ha de distreure. L'altre dia a la universitat veia que tothom passejava mirant el mòbil i Soledad Gallego escrivia que molts mitjans digitals són armes de distracció. A poc a poc ens anem fent persones que estan abduïdes per la tecnologia, fins al punt que es va convertint en una addicció. Al mateix temps, hem de pensar *allò que ningú ha pensat* (com deia el meu professor de Bio-